

6. A skolasztika: Aquinói Szent Tamás.

- **skolasztika** (lat. schola = iskola, scholastici = (egyházi) tanítók; 8.sz.-15.sz-ig, a középkori filozófia végéig): az a **filozófia**, amit a középkori keresztény egyház elfogadott és iskoláiban, egyetemeken tanított; a filozófia a **teológiának** egyértelműen alárendelődik, annak szolgálóleánya lesz; a keresztény filozófia bizonyos témákra szűkül, az ezekkel való foglalkozás „engedélyezett”: Ágoston filozófiájából következik a két fő témakör: **Isten** (elsődleges a teológiai irányultság) és az **emberi lélek** (másodlagos antropológiai irányultság)→ Isten létének bizonyítása, Isten megismerése, az emberi lélek, mint Isten képmása, a emberi lélek mélységei, korlátai; további témák: a világ teremtése, az emberi szabad akarat kérdése; Ágoston hatásának is köszönhetően eleinte főleg **Platón** elméletének, később csaknem kizárólag **Arisztotelész** elméletének jutott az a szerep, hogy filozófiai magyarázatot, megalapozást szolgáltatson a keresztény hittételeknek: így meg volt szabva a filozófia feladata, a filozófia a teológiát szolgálta (noha néha az az érzése az embernek, hogy bizonyos skolasztikus filozófusok valamelyik hittétel megalapozását csak alibiként használták arra, hogy gondolataikat szabadon engedhessék) →
- **ismeretelmélet**: a viták eredménye: az igazság megismeréséhez elsősorban a hit (teológia) és csak másodsorban, vagyis a hitnek alárendelve, az ész (filozófia) vezet el: „hiszek, hogy értsem” (lat. „credo ut intelligam”)
- **univerzália-vita** (lat. universalia (melléknév, többesszám) = egyetemes, általános → fogalom, amit tehát egy gyűjtőfogalommal jelölünk, ami egy fajtához tartozik): **kérdés**: a fogalmak csak az értelmünkben léteznek-e vagy értelmünktől függetlenül valóban léteznek? ha valóban léteznek, akkor a dolgokban benne vannak-e (Arisztotelész) vagy a dolgoktól külön, önállóan léteznek (Platón)? → az e kérdéssel kapcsolatos **realizmus**: Platón; **mérsékelt realizmus**: Arisztotelész; **nominalizmus**: a fogalmak nem léteznek, hanem csak nevek, amik a létező dolgok egyes csoportjait jelölik: új, érdekes álláspont: ha a világban csak egyedi dolgok léteznek, amelyeket gondolkodásunk csoportosít és rendszerez saját maga által kreált fogalmak segítségével és tesz így érthetővé, akkor a filozófiai vizsgálat tárgya elsősorban a **nyelv** és a **gondolkodás** lesz → de ezt az utat nem járta végig a középkori filozófia, a mérsékelt realizmus lett meghatározó (a 12. sz-

tól, amikor zsidó és arab közvetítéssel újra megismerték Arisztotelész eltűntnek hitt műveit és latinra fordították őket)

- **istenérvek** (istenbizonyítékok): nem empirikus bizonyítékok, mint a természettudományokban, hanem a lételméleti vizsgálódás keretein belül maradó érvek: a tapasztalatból indulnak ugyan ki és az ontológiai okság elve alapján rámutatnak arra, hogy a tapasztalatnak kell, hogy legyen egy abszolút, isteni feltétele → a létnek és az ilyenlétnek kell, hogy legyen valami oka, létesítő feltétele
- a) a **kozmosz létéből** kiinduló (**kozmológiai**) istenérv: a kozmosz állandó mozgásban van, így létezik; ami mozog, azt valami mozgatja → léteznie kell egy első, „mozdulatlan mozgatónak”, amely mozgat, de nem mozog: ez a teremtő Isten; vagy: van létező, ami keletkezik és elmúlik, ennek van valami oka → az okozat lánc végén kell lennie egy oknak, ami már nem okozat, hanem szükségszerűen van: ez Isten; vagy: a véges mögött kell lennie valami végtelennek
- b) a **kozmosz célszerűségéből** kiinduló (**teleológiai**) istenérv: a természetesen létező dolgok célszerűen vannak megalkotva: a természet kozmoszt alkot és nem káoszt; ez a rend nem magyarázható az egyes dolgokból kiindulva, valami felsőbb elv rendezte a dolgokat célszerűen, nem maguk a dolgok → kell léteznie egy rendező észnek, ésszerűségnek: ez a teremtő Isten
- c) **Isten fogalmából** kiinduló (**ontológiai**) istenérv: ha Isten fogalma létezik az értelmünkben, akkor maga Isten is létezik, mert Platón idealizmusának megfelelően az értelmünkben csak olyasmi létezhet igazán (anamnézisz, ill. illumináció által), ami valóságosan is létezik (az ideákból való részesedés által) → az értelmünkben lévő fogalom nem csupán szubjektív, hanem egyben szubsztancia is (→ erre az érvelésre épül Hegel filozófiája: a szubjektum és a szubsztancia dialektikus egysége = fogalom); az ontológiai istenérv eleve feltételezi az abszolútumot, vagyis Istent, aki a létezését biztosítja és az emberi értelemben elhelyezi a valódi létnek megfelelő fogalmakat
- **Aquinói Szent Tamás** (1225-1274): a skolasztika és egyben a középkor legjelentősebb filozófusa, Domonkos-rendi szerzetes, a párizsi egyetemen tanít, majd Rómában a pápai udvar meghatározó teológusa, a skolasztika az általa létrehozott nagy teológiai-filozófiai rendszerben teljeseedik ki; számára a filozófia elsősorban **Arisztotelész** filozófiáját jelent, alapja a logika és a metafizika: a

mérsékelt realizmus álláspontját képviseli: a fogalmak mint a dolgok lényege a dolgokban benne vannak; teológiai-filozófiai életművének nagy része Arisztotelészhez fűzött kommentár; több „summát” írt (= összegzés, összefoglalás); a **hit** igazságai (a teremtés, Isten emberként való megjelenése stb.) **értelem** feletti, de nem értelemellenes igazságok, tehát értelemmel megmagyarázhatók: ez a (keresztény) filozófia feladata; középpontban az **okság** fogalma áll: Isten végső ok, az egyetemes alap, tőle származik az elsődleges anyag, a lehetőség szerinti lét is; több **istenbizonyíték**ot hoz fel, de az ontológiát elutasítja; Istenről nem beszélhetünk úgy, mint a világ dolgairól: ezekről egyértelmű állításokat tehetünk, de Isten mérhetetlenül meghaladja a világot, ezért korlátolt nyelvünkkel csak **analóg állításokkal** beszélhetünk Istenről: Isten maga a lét, az igazság és a jóság, vagyis Isten olyan, mint nyelvünk által kifejezhető és értelmünkkel felfogható lét, igazság és jóság → számunkra ismert (tapasztalati valóságon alapuló) kifejezésekkel beszélünk valami számunkra ismeretlenről, Istenről, ezért a beszéd pontatlanná válik; a világi-emberi arányokból az isteni arányokra próbálunk következtetni